

TECER, Ahmet Kutsi

Ahmet
Kutsi
Tecer

süre Sivas'ın Deliktaş köyünden Âşık Ruh-satı'nın şiirlerinden etkilenmiş, yine onun bir şiirinde geçen Tecer dağını soyadı olarak almıştır. Sivas'ta iken ilk defa halk şairleri bayramı gibi şenlikler düzenlemiş (5 Ocak 1931), bu çerçevede Âşık Veysel, Tâlibî ve Ali İzzet gibi âşıkların daha geniş bir çevrede tanınmasına yardım etmiştir. Ayrıca Halk Şairleri Koruma Derneği'ni kurmuş (1931), gerek halkevi gerekse halk odaları ile halk bilimine önemli katkılarda bulunmuştur. Sivas'ta tanıdığı halk müziği araştırmacısı Muzaffer Sarısözen'in Ankara Devlet Konservatuarı Folklor Arşivi şefliğine getirilmesini ve radyoda görevlendirilmesini, aynı şekilde bir folklor araştırmacısı olan Halil Bedii Yönetken'in aynı kurumda görev almasını sağlamıştır. Bütün bu faaliyetleriyle Türk halk müziğinin okullara ve radyoya girmesinde önemli rol oynamıştır. Yurt dışında kaldığı yıllarda çeşitli komisyonlarda yaptığı konuşmalar ve verdiği konferanslarla Türk kültürünün Avrupa'da tanınmasına ön ayak olmuş, Paris'te yayımlanan *Turkey Ancient Miniatures* (1961) adlı albümün hazırlanmasında büyük emek harcamıştır.

İlk şiirlerinde devrin genel anlayışı doğrultusunda aşk, ölüm, yalnızlık ve hüznün gibi temaları işleyen Ahmet Kutsi Tecer, Sivas'ta halk kültürünün zengin kaynaklarını tanıdıktan sonra biraz da dönemin havasına uygun tarzda sosyal konular etrafında yoğunlaşır. Hece vezniyle işlek bir hale getirdiği şiirlerinde bir yandan halk motiflerine yer verirken diğer yandan Anadolu insanının toplumsal ve kültürel meselelerini dile getirir. Başarılı ve kalıcı eserlerin ancak halk için söylenen şiirler olduğuna inanmış, özellikle Türk halk şiirinin zengin anlatım biçimlerinden yararlanarak belli bir estetik ve sanat değerine sahip eserler ortaya koymuştur. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde Beş Hececiler ve Yedi Meşaleciler topluluğundan sonra Necip Fazıl Kısakürek, Kemalettin Ka-

mu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ömer Bedrettin Uşaklı ve Ahmet Muhip Dranas'la birlikte hece veznine ayrı bir kıvraklık kazandırmış, sanatını halk kültürüne yöneltmesi itibarıyla onlardan farklı bir çizgide geliştirmiş, doğrudan doğruya Türk halk şiiri geleneğinden yararlanmak suretiyle yeni ve kendine özgü bir şiir dili ortaya koymuştur. 1940'lı yıllarda Garip hareketinden önce Türk şiirini sade hale getirenlerin başında yer alır. Özellikle "Nerdesin", "Orda Bir Köy Var Uzakta" ve "Halay" şiirleri, adının geniş kitleler tarafından tanınıp sevilmesinde ve Türk edebiyatına mal olmasında etkili olmuştur. Tiyatro yazarı olarak da önemli eserler kaleme alan Ahmet Kutsi, geleneksel Türk tiyatrosundan yararlandığı *Köşebaşı* ve konusunu Köroğlu hikâyesinden aldığı *Koçyiğit Köroğlu* adlı eserleriyle devrinde Türk tiyatrosu edebiyatında bir çığır açmıştır. Bu çerçevede sözlü halk tiyatrosu geleneğiyle halk kültüründen ve halk motiflerinden büyük ölçüde faydalanmış, halkın konuştuğu tabii ve sade bir dille kaleme aldığı tiyatro eserlerinde Türk toplumunun geleneksel değerlerini geçmişten geleceğe uzanan bir süreç içinde işlemiştir. Yine bu doğrultuda ortaoyunu ve özellikle köylü temsilleri üzerinde ilk ciddi araştırmaları gerçekleştirmiştir.

Eserleri. Şiir: Şiirler (Sivas 1932), *Bütün Şiirleri-Ahmet Kutsi Tecer, Kişiliği, Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri* (haz. Vecihi Timuroğlu, Ankara 1980). **Piyes: Koçyiğit Köroğlu** (İstanbul 1941), *Köşebaşı* (Ankara 1947; *The Neighbourhood* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir, 1964), *Bir Pazar Günü* (İstanbul 1958). Tecer'in ayrıca *Köylü Temsilleri* adlı bir araştırma-incelemeyle (Ankara 1940) *Sivas Halk Şairleri Bayramı* (Sivas 1932) ve *Türk Folklorunda Sosyal Mesele* (İstanbul 1969) isimli kitapları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler* (haz. Zeynep Kerman), İstanbul 1969, s. 114-115; Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, İstanbul 1973, s. 49-54; Vecihi Timuroğlu, *Ahmet Kutsi Tecer-Kişiliği, Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri*, Ankara 1980; Sevgi Gökdemir, *Ahmet Kutsi Tecer*, Ankara 1987; Mustafa Özbacı, *Ahmet Kutsi Tecer-Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1998; *Doğumunun 100. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer* (haz. H. Ridvan Çongar), Ankara 2001; Himmet Uç, *Huzurun Adamı Ahmet Kutsi Tecer*, Ankara 2007; Metin And, "Ahmet Kutsi Tecer ve Tiyatro", *Hisar*, VII/45, Ankara 1967, s. 9-11; TFA, Ahmet Kutsi Tecer özel sayısı, XI/218 (1967); Nurettin Albayrak, "Tecer, Ahmet Kutsi", *TDEA*, VIII, 289-291.

ABDULLAH UÇMAN

TECESSÜS

(التجسس)

Bir kimsenin öğrenilmesini istemediği özel durumunu merak etme, araştırıp soruşturma anlamında ahlâk terimi.

Sözlükte "araştırmak, dikkatle bakmak" anlamındaki *cess* kökünden türeyen *tecessüs* "gözetlemek, bir haberi araştırmak, iyice öğrenmek" demektir. Ahlâk terimi olarak bir kimsenin özel durumunu merak edip öğrenmek için onun bilgisi ve rızası dışında gizlice araştırma yapmayı ifade eder. Düşmanın sırlarını öğrenip bilgi sızdıran kişiye *câsûs* denir. *Tecessüs* kavramı her türlü gizli bilgi edinme çabasını içerirse de kaynaklarda daha çok kötü maksatlı araştırmalar hakkında kullanıldığı belirtilir. *Hiss* kökünden türeyen *tahassüs* kelimesi de "gizli konuşulanları dinleme, kulak kabartma, bilgi toplama" gibi anlamlara gelmekle birlikte *tecessüsün* özellikle gizli kalması istenen bir duruma vâkıf olmak için kötü niyetle araştırmayı, *tahassüsün* ise bir konuda haber toplamaya çalışmayı ifade ettiği, ilkinin kendi adına, ikincisinin başkası adına yapılan araştırmayı belirttiği veya ikisinin aynı mânada olduğu yolunda açıklamalar yapılmaktadır (*Lisânü'l-ʿArab*, "css" md.; İbnü'l-Esîr, I, 272; Şevkânî, *Fethu'l-kâdir*, V, 75).

Kur'an-ı Kerim'de *tecessüs* ve *tahassüs* masdarlarından birer fiil bulunmakta olup ilkinde (el-Hucurât 49/12) suizan ve gıybetle birlikte *tecessüs* de yasaklanmış, ikincisinde (Yûsuf 12/87) Hz. Ya'kûb'un Yûsuf'u ve kardeşini aramak için Mısır'a gönderdiği oğullarına verdiği tâlimat içinde, "Yûsuf ve kardeşleriyle ilgili bilgi toplayın" şeklinde bir cümle yer almıştır. *Tahassüs* kavramının burada iyi niyetle bilgi toplamayı ifade ettiği görülmektedir. Buna karşılık Hucurât sûresindeki *tecessüst*en insanların gizli kalmasını istedikleri hallerine vâkıf olmak için yapılan kötü niyetli araştırma eylemi kastedilmiştir. Taberî bu âyetteki "velâ *tecessesû*" ifadesini, "Birbirinin gizli hallerini gözetlemeyin, kusurlarını ortaya dökmek amacıyla sırlarını araştırmayın. İnsanların bilmediğiniz sırlarını bırakın da görülebilen durumuyla ilgilenin, onları bununla övün veya kınayın" şeklinde yorumlamıştır (*Câmi'u'l-beyân*, XI, 394-395). İslâmî edep ve ahlâkın başlıca kurallarının yer aldığı Hucurât sûresinin 9-12. âyetlerinde müslümanlar arasında baş

gösterecek ihtilâf ve çatışmaları gidermenin toplumsal bir görev sayıldığına işaret edilerek, “Müminler ancak kardeşler” buyurulmuş, ardından insanların alaya alınması, aşağılanması, onlara çirkin lakap takılması, suizanda bulunulması, giybet yapılması ve gizli kusurlarının araştırılması kesin bir dille yasaklanmış, bu davranışların müslümanlar arasındaki kardeşlik bağlarının kopmasına, toplumsal barışın bozulmasına yol açan yıkıcı davranışlar niteliği taşıdığına dikkat çekilmiştir. 13. âyette ise aslında bütün insanların ortak bir soydan geldikleri, dolayısıyla eşit sayıldıkları vurgulandıktan sonra Allah katında yegâne değer ölçüsünün takvâ olduğu bildirilmiştir.

Tecessüs ve tahassüs kavramları hadislerde de geçmekte, bu hadislerde müslümanların birbiri hakkında suizanda bulunması, benlik çekişmesine girişmesi, birbirine haset etmesi, kin duyguları beslemesi, sırt çevirmesi, birbirinden kopması gibi kardeşlik bağlarına zarar veren davranışların yanında birbirinin kusurlarını gizlice araştırıp bilgi toplaması ve konuşulanları izinsiz dinlemesi yasaklanmış ve, “Ey Allah'ın kulları! Rabbinizin emrine uyarak kardeş olun. Müslüman müslümanın kardeşidir; ona haksızlık etmez, onu aşağılamaz, küçük düşürmez” buyurulmuştur (Buhârî, “Edeb”, 57, 58; Müslim, “Birr”, 27, 30; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 37, 49). Bazı rivayetlerde Resûl-i Ekrem'in bu sözlerin ardından göğsünü işaret ederek iki defa, “Takvâ işte buradadır” dediği, ayrıca, “Bir insana kötülük olarak müslüman kardeşini küçük düşürmesi yeter. Bir müslümanın diğer bir müslümanın kanına, malına, namus ve şerefine zarar vermesi haramdır. Allah sizin bedenlerinize, görünüşlerinize, mallarınıza değil kalplerinize bakar” buyurduğu kaydedilir (Müsned, II, 277, 285, 360; IV, 66, 69; Buhârî, “İkrâh”, 7; Müslim, “Birr”, 32). Sıkça geçen bazı hadislerde (Wensinck, *el-Mu'cem*, “avr” md.), bir kimsenin insanların gizli halleriyle ilgili bilgileri saklaması durumunda Allah'ın da kıyamet gününde onun kusurlarını saklı tutacağı, buna karşılık insanların özel hayatıyla ilgili bildiklerini etrafa yayanların kıyamet gününde gizli kötülüklerinin açığa çıkarılıp kendilerinin rezil edileceği belirtilmiştir. İnsanların mahremiyetine saygı duymanın gerekliliği diğer bir hadiste şöyle ifade edilmiştir: “Bir kimseye başkasının evinin içine bakması helâl değildir” (Tirmizî, “Şalât”, 148; ayrıca bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, “avr” md.). Gazzâlî, *İhyâ'ü*

'ulûmi'd-dîn'in dostluk ve kardeşlik konularını ele aldığı bölümünde insanların özel hallerini merak edip araştırmaktan, bu konularda sorular sormaktan kaçınmayı müslümanlar arasında gözetilmesi gereken başlıca haklar arasında zikreder. Erdemli bir mümin zihninde kardeşinin özel yönlerini saklar, böylece gönülünde ona karşı sevgi ve saygı duyguları gelişir. Zira suizannın haram kılınmasının sebebi insanı kardeşi hakkında olumsuz duygu ve eylemlere yönlendirmesidir. İnsan kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe tam iman etmiş sayılmaz. İnsan kendi kusurlarını gizlediği gibi kardeşinin kusurlarını da gizlemelidir. Çünkü kendisi ne ise kardeşi de odur, onlar bir tek kişi gibidir, sadece bedenleri ayrıdır ve işte kardeşliğin hakikati budur (*İhyâ'*, II, 176-179).

Tecessüs kamu yönetimiyle ilgili bir kavram olarak da ele alınmıştır. Harâitî'nin kaydettiği (*Mekârimü'l-aḥlâk*, s. 152; benzer bir rivayet için bk. Abdürrezzâk es-San'ânî, X, 232), sonraki kaynaklarda sıkça zikredilen (meselâ bk. İbn Kesîr, VII, 357-358; Âlûsî, XXVI, 157) bir rivayette Hz. Ömer'in Medine sokaklarında dolaşırken bazı seslerin duyulduğu bir evin duvarından atlayarak içeri girdiği, evde içki âlemi yapıldığını görünce ev sahibine çıktığı, buna karşılık ev sahibinin Hz. Ömer'e tecessüsü yasaklayan (el-Hucurût 49/12), evlere kapılarından girmeyi emreden (el-Bakara 2/189) ve içeridekilere selâm verip izin almadan evlere girilemeyeceğini bildiren (en-Nûr 24/27) âyetleri hatırlattıktan sonra, “Buna göre ben bir günah işledim, sen üç günah işledin” dediği, bunun üzerine Ömer'in özür dileyip oradan ayrıldığı belirtilmektedir. Bu rivayet, resmî görevlilerin de -bir zaruret olmadıkça- insanların özel hayatlarını kontrol edemeyeceğine delil gösterilir. Nitekim Gazzâlî, muhtesibin yetkilerini kullanabilmesinin şartlarını sıralarken bir kötülüğün soruşturma konusu edilebilmesi için tecessüs yoluyla açığa çıkarılmadan apaçık görünmesi gerektiğini, bir kimsenin evinin kapısını kapaması halinde kötü bir iş yaptığı kuşkusuyla muhtesibin içeriye gözetlemesinin câiz olmadığını söyler ve Hz. Ömer'le ilgili rivayeti nakleder. “Müslümanların gizli hallerini araştırmaya çalışırsan onların huzurunun bozulmasına yol açarsın” meâlindeki hadisin de (Ebû Dâvûd, “Edeb”, 37) bilhassa yöneticilere yönelik bir uyarı olduğu belirtilmekte (Vâî, XXXI [1417/1997], s. 201), bu uyarıda yöneticilerin kendi halkını izletmesinin toplumda doğuracağı güvensizlik ve

huzursuzluğa işaret edildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan Hz. Ömer bir konuşmasında insanları âşikâre yaptıklarına bakarak değerlendireceklerini, saklı tuttıkları işlerin Allah ile kendi aralarında kalacağını ifade etmiştir (Buhârî, “Şehâdât”, 5).

Devletin yaptığı gizli denetleme, dinleme ve izlemeler konusunu inceleyen İslâm âlimlerinin dünyevî meselelerde zâhire göre hükmedileceği, gizli hallere dair hükmün ise Allah'a ait olduğu hususunda ittifak ettikleri belirtilmektedir (a.g.e., XXXI [1417/1997], s. 189). Buna göre özel hayatın gizliliği bir haktır; insanların özel hallerini kendilerinin dışarı vurması veya gizledikleri şeylerin aleniyet kazanması gibi durumlar dışında bu hak ihlâl edilemez (Gazzâlî, II, 176; Armağan, VI/3-4 [1966], s. 147, 151-152). Bununla birlikte gizli yapılan işlerin bireyler ve toplum aleyhine ciddi zararlar doğuracak bir nitelik taşıdığına dair başka yollardan edinilen bilgiler ve güçlü karınelerin bulunması yahut gizli bilgi edinme çabalarının ülke güvenliğiyle ilgili olması durumunda gizli bilgi edinme faaliyetleri haram sayılmaz. Nitekim bir hadiste, “Meclisler emanettir (buralarda konuşulan ve yapılanlar mahfuzdur); ancak haksız yere kan akıtılan, gayri meşrû ilişkilerin kurulduğu veya insanların mallarının yasa dışı yollarla yenildiği yerler bunun dışındadır” buyurulmuştur (Ebû Dâvûd, “Edeb”, 32; Tirmizî, “Birr”, 39). Burada sıralanan fiiller birer örnek olup bu tür kötülüklerle mücadele edilmesi emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker ilkesinin bir gereğidir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, I, 272; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, “beyt”, “css” md.leri; Wensinck, *el-Mu'cem*, “css” md.; Müsned, II, 277, 285, 360; IV, 66, 69; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, X, 231-232; Taberî, *Câmi'u'l-beḡân*, Beyrut 1412/1992, XI, 394-395; Harâitî, *Mekârimü'l-aḥlâk ve me'âlihâ ve maḥmûdi tarâ'ikihâ* (nşr. Eymen Abdülcâbir el-Buhayrî), Kahire 1419/1999, s. 143-152; Gazzâlî, *İhyâ'*, II, 176-179, 325; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, VII, 357-358; Şevkânî, *Fetḥu'l-kâdir*, Beyrut 1412/1991, V, 75; a.mlf., *Neylül-evḫâr*, VII, 29-31; Âlûsî, *Rûḥu'l-me'ânî*, XXVI, 157; Servet Armağan, “İslâm Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği (Mahfuziyeti)”, *İTED*, VI/3-4 (1966), s. 141-168; Tefvîk Yûsuf el-Vâî, “et-Tecessüs ve ifşâ'ü'l-esrâr beyne'l-hillî ve'l-hurmeḥ”, *Mecelletü's-Şerî'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, XXXI, Küveyt 1417/1997, s. 157-220.

MUSTAFA ÇAĞRICI

TECNİS

(bk. CİNAS).